

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Досліджено особливості структурних зрушень в економіці України. Проаналізовано основні вади структурних пропорцій на рівні національної економіки і визначено на цій основі напрями та інструменти їх усунення.

Ключові слова: структурні зрушення в економіці, структурні пропорції, оптимальна структура економіки, державне регулювання структурних зрушень.

I. Вступ

Одним з пріоритетів соціально-економічного реформування України визначено модернізацію структури національної економіки та її зростання [1]. Ефективна структура економіки, яка відповідатиме соціально-орієнтованій моделі економічного зростання і ґрунтуватиметься на використанні як конкурентних переваг країни у світовому поділі праці, так і економічних переваг кооперації, стане гарантом незалежності будь-якої країни і запорукою її динамічного розвитку.

Дослідженню питань структурної перебудови національної економіки та її взаємозв'язку з економічним розвитком займається багато вітчизняних учених, зокрема: В. Геєць, Я. Жаліло, І. Крючкова, Є. Лібанова, Л. Федулова, А. Чухно та ін. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій, зазначимо, що у вітчизняній теорії та практиці формування структурних процесів немає комплексного стратегічного підходу з урахуванням реалій та перспектив розвитку країни.

II. Постановка завдання

Метою даної роботи є дослідження закономірностей та аналіз структурних трансформацій у національній економіці, пошук напрямів та інструментів їх удосконалення.

III. Результати

Перед тим, як перейти до аналізу структурних трансформацій вітчизняної економіки, необхідно визначити поняття "структура економіки", "оптимальна економічна структура", "структурні зрушення".

Поняття структури національної економіки надзвичайно складне та багатопланове і характеризує співвідношення, які віддзеркалюють взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими частинами системи в процесі її розвитку. Структуру економіки можна аналізувати як з боку виробництва, так і з боку розподілу, обміну й споживання створеного продукту; як з боку підприємств, галузей, регіонів і інших господарських елементів, так і з боку окремих

структуруючих факторів і процесів. При цьому галузева структура економіки характеризує співвідношення внесків окремих галузей у створення ВВП; відтворювальна структура – оборот і кругообіг факторів виробництва; технологічна – співвідношення функціонуючих технологічних укладів тощо [2]. Зміна пропорцій елементів системи може призвести до її перетворення з одного виду на інший, якісно новий. Найкращий варіант формування системи відносин між її елементами формує оптимальну економічну структуру.

Критеріями оптимальності структури національної економіки є, по-перше, виробництво товарів та послуг, які, з одного боку, забезпечують максимальне задоволення суспільних потреб, з іншого – мінімізують витрати економічних ресурсів на їх виготовлення; по-друге, сприяння довгостроковим темпам економічного зростання за умови узгодження темпів використання економічних ресурсів зі швидкістю їх оновлення; по-третє, забезпечення переходу економічної системи до вищого не тільки кількісного, а й якісного стану; стимулювання максимального використання результатів науково-технічного прогресу, спеціалізації країни у світовому поділі праці, інтеграційних процесів. Відповідно, оптимальна економічна структура буде ефективною у певних конкретних умовах. Проте за інших рівних умов оптимальність економічної структури є невід'ємною ознакою ефективного функціонування економічної системи.

Структурними зрушеннями або структурною перебудовою в економіці називають структурні зміни, які обумовлюють якісне перетворення характеристик економічної системи, що відображені в кількісних показниках [3, с. 34]. Глибоким структурним змінам завдячує економічне зростання більшості країн Західної Європи, які свого часу забезпечили впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, економію, раціональне використання ресурсів та інші зрушення. Швидке зростання виробництва в більшості країн Південно-Східної Азії сталося передусім за раху-

нок прискореного розвитку на сучасній науково-технічній основі таких галузей, як електроніка та машинобудування [4, с. 160].

На тлі прогресу світової економіки технологічна структура української економіки регресує, погіршується стан науково-технічного потенціалу, скорочується частка високотехнологічних виробництв, триває масштабне вивезення капіталу з країни.

За визначенням Організації економічного співробітництва та розвитку структурно стійкою є така національна економіка країни, в якій галузева структура відповідає технологічній структурі. Сучасна "типова" стійка національна технологічна структура оцінюється, відповідно до прийнятої Європейським Союзом у 2007 р. класифікації виробничих структур, за технологічною структурою переробної промисловості. Її вигляд такий:

- близько 50% – сумарна частка високотехнологічних (20%) та середньотехнологічних (30%) виробництв;

- приблизно 50% – сумарна частка низькотехнологічних (30%) та середньонизькотехнологічних (20%) виробництв.

Співвідношення цих показників з показниками ядра галузевої структури – це емпіричне правило сталого розвитку економіки: питома вага галузей переробної промисловості повинна становити 1/5 від національної економіки, тоді як у цих галузях 1/5 – частка високотехнологічних виробництв та половина – високотехнологічних та середньотехнологічних виробництв.

Узагальнюючи досліджений матеріал, О.В. Пирог сформувала систему вимог постіндустріального суспільства (табл. 1).

Галузева структура національної економіки не відповідає встановленим нормативам (рис. 1). Структурні зрушення, що відбулися в національній економіці протягом останніх десятиліть, характеризувалися серйозним технологічним відставанням.

Таблиця 1

Вимоги постіндустріального суспільства до національних економік [5, с. 96]

Вимоги	Рекомендовані (нормативні) значення
Галузева структура національної економіки	20 % – переробні галузі промисловості; 25 % – фінансова сфера; 22 % – сфера послуг; 33 % – інші галузі
Технологічна структура національної економіки	20 % – високотехнологічні виробництва; 30 % – середньотехнологічні виробництва; 20 % – середньонизькотехнологічні виробництва; 30 % – низькотехнологічні виробництва
Технологічна структура галузей переробної промисловості (у межах 20 % від структури національної економіки)	50 % – сумарна частка високотехнологічних та середньовисокотехнологічних виробництв, з яких: 20 % – високотехнологічні; 30 % – середньовисокотехнологічні; 50 % – сумарна частка середньонизькотехнологічних та низько технологічних виробництв

Найбільш питому вагу у структурі національної економіки займає сфера обігу, що свідчить про її деіндустріалізацію. Про негативні тенденції свідчить також збільшення частки добувної промисловості і сільськогосподарства при одночасному зменшенні

ролі переробної промисловості. Такі тенденції характеризують структуру економіки домінуванням енергоємних, матеріаломістких виробництв, що повною мірою залежать від імпорту паливно-енергетичних ресурсів.

Рис. 1. Динаміка ВДВ України у 2001-2010 рр. за видами економічної діяльності [6, с. 12]

Динаміка структури національної економіки не відповідає загальним закономірностям

структурних зрушень, що відбуваються в економічних системах розвинених країн світу

на сучасному етапі й полягають у зростанні частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості, телекомунікаційних, фінансових і бізнесових послуг, а також соціально орієнтованих видів економічної діяльності, випереджальному розвитку наукоємних, високотехнологічних галузей [2]. Та все ж, найбільшу частку у структурі економіки найбільш розвинених країн займає сфера послуг. У Японії її частка становить 72,1% ВВП, в Канаді – 69,6%, у Франції – 77,4%, у США – 79,2%, у Польщі – 64,7%, а в Україні – лише

58,9% [7], і лише завдяки віднесенню до її складу торгівлі (рис. 2). На більшість високотехнологічних виробництв національної економіки припадає лише 5% ВВП (у 4 рази менше норми), а сумарна частка високотехнологічних та середньовисокотехнологічних виробництв – близько 25% (у 2 рази менше) [5, с. 96]. Така структура національної економіки не має в собі потенціалу довгострокового економічного зростання і обумовлює потребу кардинальних змін.

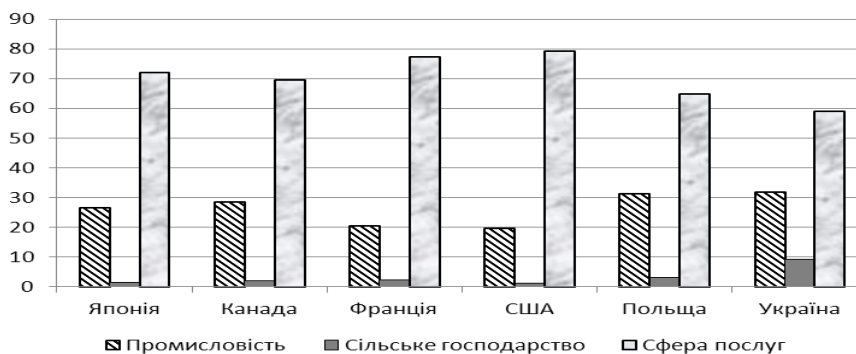

Рис. 2. Галузева структура ВВП України і країн світу, %

Формування структури української економіки відбулося під впливом певних об'єктивних факторів, а саме: динаміки кон'юнктури на світових ринках традиційної експортної продукції України (металургія, добувна промисловість та хімічна промисловість); споживчого попиту; падіння інвестиційної активності; дискримінації переробних галузей у частині оподаткування; відсутності ефективних механізмів переливання капіталу з одних секторів в інші.

Усунення негативних пропорцій потребує активної участі в цьому процесі держави. Подальша оптимізація виробничих галузевих пропорцій, на нашу думку, потребує зменшення частки ресурсо- та енергоємних галузей: енергетики, паливної, чорної та кольорової металургії, хімічної та нафтохімічної промисловості на фоні поступального розвитку галузей, що зорієнтовані на випуск кінцевого продукту (машинобудування, металооброблення, легкої і харчової промисловості). Для цього держава повинна сприяти залученню у ці сфери інвестицій, трансферу технологій, забезпечити диверсифікацію експорту, зростання споживання товарів внутрішнього виробництва тощо.

IV. Висновки

Формування оптимальної структури національної економічної системи відбувається внаслідок структурної перебудови економіки. Ефективність структурних зрушень в економіці визначає ефективність розвитку національної економіки загалом. Існуюча в Україні структура економіки є свідченням відста-

лості, вичерпала свої можливості та потребує істотних змін, які б забезпечили економічну стабільність і сталий економічний розвиток. Подальші структурні зміни в національній економіці повинні відповідати світовим тенденціям розвитку. Заходи державної регуляторної політики повинні бути спрямовані на стимулювання інвестицій, запровадження енергоощадних та екологічно безпечних технологій, зростання інноваційних виробництв, сучасне технологічне оновлення традиційних для України галузей національної економіки.

Список використаної літератури

1. Модернізація економіки – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2011. – С. 122.
2. Потравка Л.О. Структурні зрушення економіки країни [Електронний ресурс] / Л.О. Потравка. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2013/Economics/16_130138.doc.htm.
3. Кобзистий М.О. Інституціональні умови реалізації структурних зрушень у трансформаційній економіці / М.О. Кобзистий // Науково-технічна інформація. – 2005. – № 2. – С. 34–38.
4. Коломицева О.В. Економічний зміст структурних зрушень та їх вплив на стабільність розвитку економіки / О.В. Коломицева // Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія : Економічні науки. – Вип. 22. – 2009. – С. 160–164.

5. Пирог О.В. Адаптація структури національної економіки України до вимог постіндустріального суспільства / О.В. Пирог // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2011. – № 698. – С. 93–103.
6. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А.П. Павлюк, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.] ; за ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2012. – 104 с.
7. Потравка Л.О. Необхідність структурних трансформацій України в умовах перехідного періоду [Електронний ресурс] / Л.О. Потравка. – Режим доступу: http://www.znau.edu.ua/visnik/2011_2_2/42.pdf.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2013.

Скирка Н.Я. Структурные изменения в экономике Украины и стратегические направления государственного регулирования

Исследованы особенности структурных сдвигов в экономике Украины. Проанализированы основные недостатки структурных пропорций на уровне национальной экономики и определены на этой основе направления и инструменты их устранения.

Ключевые слова: структурные сдвиги в экономике, структурные пропорции, оптимальная структура экономики, государственное регулирование структурных сдвигов.

Skirka N. Structural changes in the economy of Ukraine and the strategic directions of government regulation

The economic essence of the categories of "economic structure" optimal economic structure " , " structural changes ". The criteria of optimality of structure of the national economy. It is noted that the optimal economic structure will be effective in certain specific circumstances, but ceteris paribus optimal economic structure is an essential feature of effective functioning of the economic system.

It is noted that the structure of the national economy significantly regressed. Its dynamics does not correspond to the general laws of structural changes taking place in the economies of developed countries at present lies in increasing the share of high-tech industries manufacturing, telecommunications, financial and business services, and socially-oriented economic activities, rapid development high-tech, high-tech industries. The largest share in the structure of the Ukrainian economy is the sphere of circulation, indicating its de-industrialization. On the negative trend indicates an increase in the share of mining and agriculture while reducing the role of manufacturing. These trends characterize the structure of the economy dominated by energy-, material-industries that are fully dependent on imported energy resources. On the proportion of high-tech industries of the national economy accounts for a negligible share of gross domestic product, and it shows that Ukraine has a potential long-term growth and causes the need for fundamental changes.

Determined that the removal of negative proportions requires the active participation of the state in this process. Further optimization of industrial proportions requires reducing the share of resource and energy-intensive industries: energy, fuel, ferrous and non-ferrous metallurgy, chemical and petrochemical industry against the background of the development of industries that are oriented to produce the final product. This state should help attract investments in these areas, technology transfer, to ensure diversification of exports, increase domestic production of consumer goods.

Key words: structural changes in the economy, structural proportions, the optimal structure of the economy, government regulation of structural changes.